

OBNOVA

ČASOPIS ZA KULTURU, DRUŠTVO I POLITIKU

TEMA BROJA:
KOMUNIZAM I SOCIJALIZAM

Broj 13

Zagreb, listopad 2020.

Obnova
Časopis za kulturu, društvo i politiku

Nakladnik

Udruga „Obnova“
Ogranak Matice hrvatske u Velikoj Gorici

Za nakladnika

Marko Paradžik

Glavni i odgovorni urednik

Marko Paradžik

Voditelj uredništva

Davor Dijanović

Uredništvo

Goran Dejanović

Edin Muftić

Marin Sabolović

Urednik rubrike „Umjetnost“

Ante Brešić Mikulić

Tajnica uredništva

Nera Meštrović

Znanstveni odbor

dr. sc. Krunoslav Brčić-Kostić, Institut „Ruđer Bošković“
doc. dr. sc. Tado Jurić, Hrvatsko katoličko sveučilište
prof. dr. sc. Stipe Kutleša, Institut za filozofiju
doc. dr. sc. Petar Tomev Mitrikeski, Fakultet filozofije i religijskih znanosti

Recenzenti

prof. dr. sc. Tihomir Hunjak, professor emeritus

prof. dr. sc. Mijo Korade, professor emeritus

doc. dr. sc. Vlatka Vukelić

dr.sc. Matijas Baković

Lektura

Tihana Pšenko Miloš

Grafički dizajn, prijelom i priprema za tisak

Tomislav Mustać

Fotografije uz članke vezane uz temu broja

Nera Meštrović

Tisak

Tiskara Zebra

ISSN

1849-0697

Mrežne stranice

www.obnova.com.hr

E-pošta

casopis.obnova@gmail.com

Autori

Dominik Andreić, univ. bacc. hist. ....dominik.andreic.hr@gmail.com
Goran Andrijanić, mag. novinarstva .....goranan@gmail.com
Lucian Borić, mag. croat. ....boriclucian@gmail.com
Ante Brešić Mikulić, mag. art. ....ante.b.m@hotmail.com
Anton Cetin, akademski slikar.....acetineve@sympatico.ca
Ivan Knezović, student prava.....ivanknezovic92@gmail.com
Damir Kopljar, bacc. hist. ....damirhuawei14@gmail.com
Andrej Kozina, univ. bacc. croat. et phil. ....akozina2@gmail.com
Dino Ljubić, univ. bacc. ing. naut. ....uvelavristina@gmail.com
Leo Marić, mag. hist. ....leomarić91@gmail.com
Franjo Matanović.....franjomatanovic@gmail.com
Danijel Mataković, student ekonomije.....danijelmatakovic@gmail.com
Nera Meštrović, mag arch., mag. ling. ....nera.mestrovic@gmail.com
Ivo Mišur, mag. ing. ....ivo.misur@gmail.com
Ivan Novokmet, mag. nov.....ivannovokmet88@gmail.com
Marko Paradžik, mag. iur. ....theodospara@gmail.com
Ivan Pepić, mag. pol., mag. stud. eur. ....ivan.pepic@idpi.ba
Igor Petrić.....igorpetric1@gmail.com
Davor Stipan, mag. hist. art.....davorstipan@gmail.com
Dražen Stojanović, vjeroučitelj.....drazen_rama@hotmail.com
Dominik Tomić, student PMF-a.....dominiktomic848@gmail.com
Jure Trutanić, mag. hist., mag. paed.....jure.trutanicffst@gmail.com
Mate Vodarević, mag. iur.

SADRŽAJ

	Riječ urednika	7
TEMA BROJA	Goran Andrijanić RAZGOVOR S RYSZARDOM LEGUTKOM	14
	Dominik Tomić SOVJETSKA RUSIFIKACIJA SREDNJE AZIJE	23
	Damir Kopljar RAZGOVOR S JOSIPOM MIHALJEVIĆEM	37
	Leo Marić SOCIALISM ACROSS THE IRON CURTAIN: SOCIALIST PARTIES IN EAST AND WEST AND THE RECONSTRUCTION OF EUROPE AFTER 1945 (JAN DE GRAAF)	47
	Marko Paradžik RAZGOVOR S VLADIMIROM ŠUMANOVIĆEM	58
	Lucian Borić POVIJEST GOLOG OTOKA (MARTIN PREVIŠIĆ)	69
	Dominik Andreić RAZGOVOR S JOSIPOM JURČEVIĆEM	80
RAZNO	Ivan Knezović CARL SCHMITT, MARAKEŠKI SPORAZUM I ISTANBULSKA KONVENCIJA	107
	Ivan Pepić HAŠKI KRIVOLOV: ANALIZA DOKAZA O CILJEVIMA ZAJEDNIČKOGA ZLOČINAČKOGA POTHVATA U PREDMETU IT-04-74 (MIROSLAV TUĐMAN)	128
UMJETNOST	Anton Cetin PRIKAZ RADOVA	145
	Dino Ljubić THE LAST DOOR - PIKSELIZIRANI SVIJET LOVRCRAFTA I LYNCHA	157
	Ante Brešić Mikulić STAROKATOLIČKA CRKVA U BOGOMOLJU NA OTOKU HVARU	160
	Andrej Kozina 1917.	170
	Nera Meštrović URBANO ISTRAŽIVANJE – KOMENTAR UZ FOTOGRAFIJE 13. BROJA OBNOVE	177

Davor Stipan BOTTICELLI	189
Davor Stipan ASSUNTA	193
Ivo Mišur CRTICE S ISTOKA	197
Dominik Tomić QUIANG	213
Danijel Mataković ZEMLJA JE BILA CRVENA	218
Mate Vodarević ANTIŠA	220
Franjo Matanović IZNAD SUMRAKA	232
Igor Petrić SPOZNAJA NEMOGUĆEG - (PUTOVANJE KROZ PROŠLOST, MALO LIJEVO, MALO DESNO I NATRAG)	233
Dominik Tomić U ŠETNJI KRAJ MARXOVA EPITAFU	237
Franjo Matanović OGLEDALO U KOMUNIZMU	239
Jure Trutanić ANTEMURALE CHRISTIANITATIS	240
Ivan Novokmet OJ SINE RODA HRVATSKOGA	241
Jarmila Gospodnetić RIBOLOVAC	242
Dražen Stojanović MEMENTO MORI	244

RAZGOVOR S RYSZARDOM LEGUTKOM

Razgovarao: **Goran Andrijanić**¹

Nedavno je u Hrvatskoj objavljena iznimno zanimljiva i važna knjiga iz područja političke filozofije, koja bi nam mogla ponuditi neke odgovore na važna pitanja koja muče posttranzicijsko hrvatsko društvo.

„Demon u demokraciji“ naslov je te knjige poljskoga

političara i filozofa Ryszarda Legutka u izdanju splitskoga Verbuma i u izvrsnom prijevodu Antonija Akmadže, u kojoj autor razvija tezu o ideološkim, politološkim, ali i filozofskim sličnostima između komunističkoga režima i sustava liberalne demokracije.

Legutkova knjiga nudi sustavno odrađeno i detaljno promišljanje koje svojom temom i pristupom može koristiti svima onima koji žive i djeluju u društvima koja kroz zadnja tri desetljeća prolaze trnovitim putem tranzicije iz totalitarnoga u slobodno društvo. Putem koji, kako se sada jasno vidi, još nije blizu svojega svršetka.

Legutko je profesor na Jagielonskom sveučilištu u Krakovu gdje predaje povijest filozofije (prevodio je i komentirao na poljskom jeziku Platonova djela) te je aktivni političar, član konzervativne stranke Pravo i pravednost (Prawo i Sprawiedliwość – PiS).

---

¹ mag. novinarstva, Tjednik Sieci i portal WPolityce. pl, Varšava, goranan@gmail.com

Obnašao je dužnost ministra obrazovanja u nekadašnjoj vladi Jaroslawa Kaczynskog te je bio i zamjenik predsjednika Senata poljskoga parlamenta. Danas je europarlamentarni zastupnik (drugi mandat zaredom) i potpredsjednik zastupničkoga kluba Europskih konzervativaca i reformista.

Ryszard Legutko svojom osobnošću i stajalištima predstavlja ono ponajbolje iz duha poljskoga protukomunističkoga pokreta osamdesetih godina prošloga vijeka, kojega je bio aktivni sudionik. Taj je pokret, uostalom, u svojem boljem dijelu bio kulminacija ideja poljskoga suvereniteta i kršćanskoga identiteta poljske nacije koje su dominirale nacionalnom političkom mišlju novoga vijeka.

Pojavljivanje njegove knjige u Hrvatskoj, čini mi se, možemo zahvaliti prije svega njezinu uspjehu u Sjedinjenim Državama, izdanju od kojega smo preuzeli i naslov knjige (u originalu naslov glasi *Triumf człowieka pospolitego*, u slobodnom prijevodu „Trijumf priprostog čovjeka“). Zahvaljujući prijevodu na engleski, knjigu su uhvatili i intelektualni radari naših konzervativnih mislilaca. Bilo bi dobro kada bi u Hrvatskoj obratili jednaku pozornost i na neka druga djela poljskih autora, čije nam iskustvo, ne samo zbog sličnih povijesnih sudbina poljskoga i hrvatskoga naroda, može biti korisno.

Vaša knjiga u kojoj prikazujete i dokazujete mnogobrojne sličnosti između komunizma i liberalne demokracije neminovno upućuje na jedan težak zaključak. Političke i duhovne ugroze ljudske slobode koje je komunizam nametnuo u dobrom dijelu Europe i dalje su aktualne, ali u drukčijim formama. Je li to zaključak iza kojega potpuno stojite?

U nešto općenitijem smislu, da. Naravno, svijet je u među-

vremenu postao lagodniji pa su i sredstva koja se danas koriste također blaža. To je dobro. No evolucija napreduje u tom smjeru da smo svjedoci, s jedne strane, prilično spontanoga procesa ujednačavanja svijesti kao posljedice globalizma i masovne kulture, a s druge strane uporabe mehanizama koji primoravaju na političku jednoličnost. Obratite pozornost na to kako se snažno razvija osjećaj ugroženosti od neprijatelja i kako su sve veća sredstva za borbu protiv toga neprijatelja.

U komunizmu je također dominirao osjećaj neprijateljske ugroze – prijetili su nam imperijalisti, unutarnji neprijatelji, revizionisti i tako dalje. No u liberalnoj demokraciji tih je neprijatelja mnogo više: mizoginija, seksizam, rasizam, homofobija, transfobija, islamofobija, eurocentrizam, falocentrizam, binarizam, populizam, antisemitizam, nacionalizam, ksenofobija, govor mržnje, euroskepticizam i još mnogo njih.

Što više neprijatelja, ili, kako je to Orwell zvao, misaonoga zločina, to je više metoda represije, to je veći ideološki pritisak i veća represivnost zakona ili sve snažnija cenzura i autocenzura.

U knjizi pišete kako su vaši prijatelji zagovaratelji liberalne demokracije sa zapada s kojima ste razgovarali još sedamdesetih godina prošloga stoljeća pokazivali velike simpatije prema komunizmu. Ovaj, kako ga zovete protu-protukomunizam, ostao je, prema Vašem mišljenju, inkorporiran u nove političke sustave postkomunističke Europe?

Da. Komunisti su postali povlašteni uživaoci novih poredaka. U Poljskoj, oni su bili među stvarateljima novoga postkomunističkoga sustava. To je imalo brojne posljedice. Odmah je stvoren jak otpor protiv lustracije i eliminiranju njihova utjecaja u društvu. Ide-

ja „čišćenja“ institucija od bivših komunističkih agenata i njihovih doušnika naišla je na snažno protivljenje. Možemo reći kako su komunisti imali jako mekano slijetanje u novu političku stvarnost. Bilo je potrebno deset godina čekanja da bi dobili Institut nacionalnoga sjećanja (Instytut Pamięci Narodowej), koji će se baviti istraživanjem arhiva i otkrivanjem zločina protiv poljskoga naroda. Sudovi su kasnili s presudama i nerado su ih izricali komunistima. Ubrzo smo shvatili kako je veći krimen biti antikomunist nego komunist. To se, primjerice, pokazalo na fakultetima i u akademskim krugovima.

Je li taj protu-protukomunizam razlog da dobar dio post-komunističkih elita u zemljama „nove Europe“ ima tako jaku potporu središta političke moći na zapadu?

Da. S gledišta standarda i običaja koji obvezuju u zapadnoj Europi, mnogo je bolje biti bivši komunist nego zagovornik političkoga konzervativizma. Zapadna je Europa moćno nagnuta nalijevo, a komunizam je, kao što znamo, ljevičarska ideologija.

U Europskom parlamentu djeluje zastupnički klub komunista koji ima značajno veću potporu većine nego desne grupacije koje su suočene s ostracizmom. Bivši komunisti spremni su potpisati se s obje ruke pod cijelu tu apsurdnu ljevičarsku agendu koja uključuje abortus, homoseksualne „brakove“ i ostalo. Društveni inženjering, borba protiv obitelji i religije, sve su to stare i omiljene opsesije komunista koje su u međuvremenu postale dijelom mainstreama zapadnoga političkoga svijeta.

Političari poput Orbana u Mađarskoj već duže govore o potrebi preispitivanja nedodirljivosti postulata liberalne demokracije. Oni koji ga kritiziraju tvrde kako je komunizam u Srednjoj Europi srušen radi uspostave toga modela demokracije koji se sada kritizira.

Vi u knjizi dokazujete da rušenje komunizma uopće nije bilo presudno vođeno motivima uspostave liberalne demokracije, nego drugim motivima koji se danas i ne spominju. Koji su to motivi?

Antikomunistički pokret u istočnoj Europi bio je jako širok, a u Poljskoj su njegova glavna snaga bili sindikat Solidarnost, ali i široka koalicija ljudi koji su željeli promijeniti komunističku Poljsku. Bilo je tu bivših komunista koji su naginjali socijaldemokraciji zapadnoga tipa, bilo je običnih sindikalista, liberala koji su prije svega željeli, katkad i isključivo slobodno tržište, bilo je nacionalista, konzervativaca, pa i monarhista.

Svi oni željeli su više slobode, više pluralizma, šire političko predstavništvo. Prije svega, bio je to ipak pokret kojemu je glavni cilj bila neovisna Poljska i snažno je naglašavao njezin kršćanski identitet te je imao simpatije prema Katoličkoj Crkvi. Da ste tada tim ljudima rekli da su „zagovornici liberalne demokracije”, većina njih ne bi vam proturječila, iako za njih to nije bila ideja vodilja. Njima su bile važne ideje slobode, dostojanstva, nacionalnoga identiteta, njima je bilo važno kršćanstvo. Kada bi tim istim ljudima rekli da će liberalna demokracija koja treba doći biti netrpeljiva prema kršćanstvu i narodnoj tradiciji, a nekada i neprijateljski raspoložena, veći dio njih ili ne bi povjerovao ili bi vam rekli kako u takvom slučaju s tom i takvom liberalnom demokracijom ne žele imati ništa zajedničko.

Jedan od glavnih argumenata o sličnosti liberalne demokracije i komunizma jest u potrebi tih režima da uđu ne samo u politiku i ekonomiju nego u svaku poru društva – etiku, obitelj, školstvo... Koji je to mehanizam koji čini da ti sustavi bivaju nužno totalitarni?

Oba sustava temelje se na uvjerenju da su najbolji i posljednji. Dakle, sve ono što nije, u prvom slučaju, komunističko, a u drugom liberalno-demokratsko, nema nikakve vrijednosti i već sama njegova prisutnost može zatrovati sve oko sebe. U liberalno-demokratskom sustavu postojanje institucija, običaja, zajednica i koncepta koji su suprotni liberalno-demokratskim pravilima tretira se kao anomalija, kao uvreda za osjećaj normalnosti. Tako nastaje ogroman pritisak kako bi takva „strana tijela” bila eliminirana iz društva.

Tako treba objasniti snažan pritisak na Crkvu koja, kako ju se optužuje, uništava ravnopravnost muškarca i žene. Zato nastaje potreba za indoktrinacijom djece koju treba provoditi od najmlađih godina, a najbolje od rođenja.

U SAD-u su, kako vidimo, na udaru i WC-i koji sve to vrijeme, kako smo sada doznali, nisu odgovarali liberalno-demokratskim standardima jer nisu bili dovoljno otvoreni za sve rodove.

U knjizi navodite i kako bi nekadašnji komunisti bili frustrirani kada bi vidjeli u kojoj je mjeri liberalna demokracija ostvarila njihov san – potiskivanje religije iz javnoga života. Je li ono što danas na zapadu zovu sekularizam doista, u stanovitom smislu, i ostvarenje komunističkih ideala?

Jedna je stvar sekularnost, a sasvim druga neprijateljstvo prema religiji i borba protiv nje. Teško je reći do kojega je stupnja razvoj tehnologije i znanosti možda utjecao na sekularizaciju društva. A teško je to reći, jer se već nekoliko stoljeća fenomen tzv. modernizacije ne odvija spontano nego mu asistira snažan napad na kršćanstvo, sa socijalističke, ali i s liberalne strane.

I socijalizam i liberalizam povezani su s ideologijom „progresna“, koja očito ide u paketu s konceptom modernizma, a prema

njoj su kršćanstvo, pa i druge religije, anakronične, zatucane, otežavaju progres, neprijatelji su suvremenosti, a prije svega odgovaraju čovjeka od hrabroga redefiniranja svijeta. Zato nas ne treba posebno čuditi da u današnjim vremenima sumanutih ideologija emancipacije svjedočimo agresivnim napadima na religiju i Crkvu. Primitivizam i vulgarnost tih napada, kakvi se primjerice događaju tijekom gay parada, donedavno je bio nezamisliv. Slične podlosti odlikuju i feminističke pokrete. Pritom su vlade i političke institucije paralizirane strahom i ne suprotstavljaju se udaru novoga barbarizma.

Imate tezu da je „pomirljiva strategija“ određenih dijelova Crkve prema liberalnoj demokraciji nužno dovela do slabljenja utjecaja kršćanstva u javnom prostoru. O čemu je riječ?

Postoji određena sklonost u dijelu Crkve, prije svega onom na Zapadu, u Vatikanu, pa i u SAD-u, na prilagođavanje promjenama. Neka vrsta nove verzije aggiornamenta. Dominira tu njemački episkopat, a ni drugi nisu daleko od njega.

Papa Franjo, nažalost, pokazuje kako mu taj aggiornamento može biti blizak u nekim aspektima. Crkva koja je tako vođena zasigurno će doživjeti sudbinu protestantskih zajednica, koje su potpuno utopljene u liberalno-demokratski sustav, pokorno mu služe i nisu „znak osporavan“ u ime vječnih kršćanskih istina. Veliki broj vjernika od Crkve očekuje jasnoću i snažno utvrđivanje u istinama vjere, a ne prilagođavanja aktualnim ideologijama i ponižavajuće predaje.

Nije potrebno biti posebno pronicljiv kako bi se shvatilo da ti ustupci današnjim ljevičarskim ideologijama neće dovesti do prihvaćanja kršćanstva na toj strani. Ljevica ne uzima ni zarobljenike ni taoce. Misao koja se pripisuje Diderotu i koja kaže kako oni neće

stati „dok posljednji kralj ne bude obješen na pojasu posljednjeg svećenika“ za ljevicu je jednako aktualna i danas.

Koja je to realna alternativa sustavu liberalne demokracije u ovome trenutku? Postoji li ona uopće?

U svojoj sam knjizi pisao kako pri ustrojstvu ili pak reformama sustava trebamo promišljati više u kategorijama kombiniranih sustava nego onih liberalne demokracije. Liberalna i demokratska rješenja imaju ograničeni rok učinkovitosti. Demokracija je uspješna u formiranju političke vlasti ili u sustavu njezina predstavništva, no demokracija u školi, obitelji ili Crkvi apsurdna je pomisao. Ideja potpuno demokratiziranoga svijeta izgleda poput noćne more. Na posljetku, trebamo biti svjesni i opasnosti koje su neminovno povezane s demokracijom. One su već odavno dijagnosticirane i iscrpno opisane. Na te su opasnosti upozoravali John Stuart Mill, Alexis de Tocqueville, kao i Ivan Pavao II.

Dobar sustav jest onaj u kojem postoji mogućnost više rješenja. Na posljetku, svi donedavni sustavi koje danas nazivamo „zapadnim demokracijama“ nisu uopće bili demokratski, nego miješani sustavi. Sjedinjene Države nisu nastale kao demokracija, nego kao republika s elementima miješanih sustava. Međutim, u jednom je trenutku demokratska retorika istisnula sve druge načine promišljanja o političkom ustroju i sada imamo to što imamo.

Na koncu, jedno pitanje o situaciji u Poljskoj. Vaša stranka Pravo i pravednost opisuje svoj politički program kao „dobru promjenu“. Što to PiS pokušava promijeniti u Trećoj republici i zašto pritom ima toliko protivnika u Poljskoj, ali i u Bruxellesu?

Jedan od glavnih problema postkomunističke Poljske bila je neučinkovita država. Slaba i podijeljena, ta je država bila podložna

raznim vanjskim utjecajima. PiS je od samoga početka naglašavao potrebu jačanja i osamostaljenja državnoga suvereniteta. I u tome smo ostvarili mnogo uspjeha.

To se ne sviđa Europskoj uniji, jer snažna država gaji sklonost prema većoj političkoj samostalnosti. Poljska nije imala nikakvih problema s Unijom, sve dok PiS nije preuzeo vlast, jer su prijašnje vlade naslijepo potpisivale sve ono što je bilo odlučeno u Bruxellesu. To se sada mijenja, a Unija kojom u stvarnosti vladaju veliki igrači zapadne Europe, snažno je priviknuta na dominaciju nad istočnom Europom, pa je ova neposlušnost Poljske i Mađarske iritira.

Osim toga, poljska je vlada konzervativna, a Unija i cijela zapadna Europa potpuno su lijevo. Poljske vlasti tretirane su kao strano tijelo. Nije niti riječ o tome što činimo, jer naše reforme nisu ni po čemu nešto neprihvatljivo, nego o tome tko smo i što smo. Krajnji cilj establishmenta Europske unije jest marginalizacija, pa čak i rušenje svih desnih vlada u Europi. Prije svega onih u Poljskoj i Mađarskoj.

